

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

**СЕКЦИЯ 3
ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ**

ПОДСЕКЦИЯ 3.3 ГЕОГРАФИЯ И ГИДРОЛОГИЯ

ӘӨЖ 372.891

**ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Азимбаева Макбал Бахтияровна

makbal.azimbayeva@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 7М01524 мамандығының 1 курс магистранты, Астана,
Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Жангужина А. А. PhD, физикалық және экономикалық география
кафедрасының аға оқытушысы

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік жоспары, ұлттық үлгісі қалыптасуда. Осыған орай, оқушының тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологиялары пайда болуда. Бүгінде елімізде білім беру ошақтарында 50-ден астам педагогикалық технологияларды теориялық және ғылыми қолданбалы бағыт тұрғысынан жазылған зерттеулерді арқауы етіп, оларды оқыту үрдісін жетілдіру бағытында қолдану мәселелерімен отандық ғалымдар: Д.М.Жүсіпбалиева, Б.Ә.Әбдікәрімұлы, М.С.Мәлібекова, Г.Қ.Нұрғалиева, Қ.Қабдықайырұлы, Ж.А.Қараев, Ш.Т.Таубаева т.б. өз зерттеулерінде қарастырған, педагогикалық технологияларды пайдалану мүмкіндіктерін нақтылау қажеттілігін айқындай түсуде.

Осындай жаңа технологиялардың бірі – жобалап оқыту технологиясы. Жобалау – «proicere» деген латын сөзі. Бұл сөз «жоспарлау, дайындау» сияқты мағынаны немесе жоспардың жүзеге асырылуын білдіреді. Жобалау технологиясы ХІХ ғасырдың 2-ші жартысында АҚШ ауылшаруашылығы мектептерінде пайда болған. Оның негізін қалаған психолог, педагог, философ Джон Дьюи. Дьюидің ілімін жалғастырушы профессор Уильям Херд Килпатриктің ойынша, балаларды өз жұмысының жемісін көруге ынталандыру арқылы үлкен өмірге дайындау – бұл технологияның негізі.

1965 жылдан бері қарай жобалау әдісі халықаралық деңгейде қолданыла бастады. Бұл әдіске қайта оралудың басты себебін ғалымдар «мәселені оның дамуында қарастыруға мүмкіндік беретіндігімен» байланыстырады, яғни білім алушылар нақты мәселені шешу үшін әрекет үстінде бірнеше рет теорияға үңіледі, соның нәтижесінде өз ісінің қалай орындалғанын бағалай алады, өз қолдарымен жасалған іс оларға қанағаттанарлық, өзіне сенімділік әкеледі. Ғалымдар бұл технологияның осы артықшылықтарына үлкен мән берген. В.Килпатриктің ойынша, оқу әрекеттері оқытушының қатысуынсыз орындалуы тиіс. Сонда оқушы өз әрекетінің нәтижесін көріп, өзінің қабілетін бағалай алады десе, ал Д.Дьюи оқушының әрекеті мұғаліммен бірлескен әрекет болуын талап етті. Өйткені оқушының әрекетті аяғына дейін орындауына толық білімі жетпеуі мүмкін, ол үшін мұғалім әрекетті орындаудың алдында оқушының барлық ойлау әрекеті сатысынан өтуін қамтамасыз етуі тиіс деген пікір айтады. Демек, жобалау идеясы, жобалау әдісі ең алдымен жалпы білім беретін мектептер мен жоғары оқу орындарындағы дәстүрлі оқытуға қарсы бағытталған бағдарлама ретінде қарастырылды. Жоғарыда айтылғандай, жобалау әдісі Еуропада ХХ ғасырдың басында басталғанымен, Қазақстанда білім беру салалары кредиттік жүйеге енгелі қолданыла бастады [1].

Жобалап оқыту технологиясы ТМД елдерінің оқыту жүйесінде де кең өріс алып жатқаны белгілі. Жобалап оқыту технологиясының теориялық алғаш негіздеген Ресей ғалымдарынан В.П.Беспалько, В.В.Давыдов, В.К.Дьяченко, Л.В.Занков, П.Я.Гальперин, Н.В. Кузьмина т.б. ғалымдардың теориялық зерттеулерінің нәтижесінде, сонымен қоса Е.Н.Ильина, С.Н.Лысенкова, В.Ф.Шаталов т.с.с. әдіскерлердің практикалық тәжірибелерінің негізінде қарастырған. Ш.Д.Абдиева: "жобалау әдісі – оқушы мен оқытушының бірігіп, белгілі бір мәселені шешуге және қорытынды жасауға негізделген оқу немесе басқа да әрекеттерін айтуға болады"– деп тұжырымдаған [2].

Яғни, жобалау технологиясын қолданудағы негізгі мақсат – оқушылардың қызығушылық ынтасын дамыту, өз бетімен жұмыстарын жүргізу арқылы білімдерін жетілдіру, ақпараттық бағдарлау біліктілігін қалыптастыру және шығармашылық тұрғыдан ойлау қабілетін арттыру арқылы оқушыны болашақта әр түрлі жағдаяттарда, әр түрлі қоғамдық ортада өзін өзі көрсете білуге бейімдеу.

Демек, жобалап оқыту технологиясын қолданып, проблемалық тақырыптың мазмұнын ашу, пікірталасқа түсу, өзіндік ойларын ғылыми дәлелдеудегі мұндай оқу ынтымақтастығын тудыратын топтық жұмыстардың мүмкіндіктері мен тиімділігі мол. Ә.Қисымова, Т.Увалиева ғалымдардың зерттеп, зерделеулерінің нәтижесінде жаңа кезеңде жобалай оқыту технологиясын география пәнін сапалы әрі тиімді оқыту жүйесі ретінде тандап алудың бірнеше себептері жүйеленді.

Біріншіден, бұл технология – оқушының өз бетімен орындайтын жұмысына басымдылық беріледі. Ол оқытушының басшылығымен және өз бетімен орындайтын жұмыс деп бөлінеді.

Екіншіден, жобалай оқыту технологиясының философиялық, гуманистік, психологиялық мүмкіндіктері оқушының жеке тұлғасын дамытуға бағытталады. Өз бетімен география пәні бойынша берілетін түрлі жобаларды орындау барысында оқушы «білім іздеудің өзіндік сүрлеуін» қалыптастырады және ол сүрлеу оқушының өмір бойғы білім алуы дағдыларын дамытады.

Үшіншіден, бұл технологияның артықшылығы–жоба жұмысын орындау арқылы оқушы өздігінен шешім жасауға үйренеді, жобаның орындау логикасын анықтайды.

Төртіншіден, бұл технология оқушының білім деңгейін дамытуға көмектеседі, себебі ол өз бетінше әрекетке түсіп, ізденеді.

Бесіншіден, бұл технология бойынша оқушы тақырыпты өзі таңдауына мүмкіндік алады.

Алтыншыдан, жобалау технологиясы оқытушыға да, оқушыға да жұмысына, ғылыми дәлелдемелеріне қанағаттану сезімін, яғни «эгофакторлық» сенім ұялатады.

Жобалап оқыту технологиясы арқылы география пәнін меңгертудің ережесі мынадай: тақырып (жобалық) оқу бағдарламасына сәйкес болуы керек және ол оқушының қызығушылығын тудыруы қажет; оқытушының рөлі өзгереді, ол тек қана ұйымдастырушы әрі кеңесші болуы тиіс; жобалап оқытудың өн бойында іздену әрекеті, зерттеу әрекеті, талдау және жинақтау әрекеті ұйымдастырылады. Сонымен бірге, ізденуші жеке жұмысының жобасын ұсынып, оны нәтижесінде дәлелдеу үшін жоспар жасайды, сызба, кескіндеме, диаграммалар пайдаланылады; талқыға ұсынылатын тақырып кең және ашық болуы қажет; жобаны қорғау жұптық (диада), үштік (триада) және топтық шеңберде орындалуы қажет. Негізгі идея қызықты және өзекті болуы үшін ол проксимальды даму аймағында болуы керек [3].

География сабағында жобалық оқыту әдісі арқылы оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуда мынадай мысалды қарастырдық: «Шағын қалаларды дамыту мәселелері» әлеуметтік-экологиялық дизайны (Сарыағаш қаласының мысалында) бұл тақырып кездейсоқ пайда болған жоқ. Бұл жақын және түсінікті болып көрінетін тақырып жұмыс барысында күрделі және өзекті мәселеге назар аударуды, қарастыруды және шешімдерді іздеуді талап етеді.

Жұмысты аяқтау үшін біз келесі міндеттерді белгіледік:

1. Қаланың даму тарихын зерттеу, функциялары мен мәселелерін қарастыру.
2. Шағын қалалардың рөлі туралы қорытынды жасаңыз, тарихи даму кезеңдерін қарастырыңыз.
3. Мектепте, сондай-ақ шағын қалаларды дамытудың негізгі проблемаларын анықтау мақсатында табиғат объектілерінің экологиялық зерттеулері.
4. Қаланың дамуына экологиялық жағдайдың салдары мен әсерін анықтау.
5. Экологиялық, экономикалық, әлеуметтік салдарларды жою және алдын алу жолдары туралы қорытындыларды тұжырымдау.

Бастапқы кезеңде оқушылармен бірге зерттеу нысаны туралы әртүрлі мәліметтер жинадық. Біз қаланың даму тарихы мен эволюциясын егжей-тегжейлі қарастырдық. Газет басылымдарының, тарихи мұражайдың материалдарын пайдаландық. Шағын қаланың дамуының экономикалық және әлеуметтік салдарын қарастыра отырып, біз мына сұраққа жауап іздеу қажеттілігінен шықтық. Шағын қалалардың проблемалары қандай? Және келесі нәтижелерге қол жеткіздік:

1. Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар санының қысқаруы және қаланың құрылуы экономикалық көші-қонға, экономикалық белсенді халықтың, жоғары білікті мамандардың қаланы тастап кетуіне әкелді.
2. Бірқатар жылдардағы туу көрсеткішінің төмендеуі, (1 - 1,8) қатынаста халық санының табиғи төмендеуі халықтың демографиялық жүктемесінің артуына әкеледі.

Жұмыстың қорытынды кезеңі «Шағын қалаларды жаңғырту» бағдарламасын әзірлеу болды. Жобаның тиімділігі мен тиімділігі жұмысты қорғау арқылы тексеріледі. Жобаның тұсаукесері оқушы үшін де, мұғалімдер үшін де маңызды. Сонымен қатар, оның тәрбиелік әсері зор. Презентацияға дайындық жобаны құрудың маңызды бөлігі болып табылады. Алынған нәтиже көпшілік алдында көрсетілуі, көпшілікке ұсынылуы керек. Осындай жұмыс тобын құру оқушыға тақырыпты жетік меңгеруге және шығармашылық белсенділігін тудыруға, топ мүшелерінің өзара ынтымақтастықта жұмыс істеуіне мүмкіндік береді [4].

Т.Әбдікәрім сөзімен айтқанда "жобалар әдісінің негізіне «жоба» ұғымының мәні, оның қандай да бір тәжірибелік немесе теориялық мәнді мәселені шешу арқылы алуға болатын нәтижеге деген прагматикалық бағыты салынған. Бұл нәтижені нақты тәжірибелік іс-әрекетте көруге, түсінуге, қолдануға болады"

Қазіргі уақытта бұл әдіс білім беру жүйесінің интеграцияланған компоненті болып табылады, ол оқушылардың қызығушылығын оятуға арналған және жобалау қызметі арқылы мұғалімнің немесе оқушылардың өздері қойған мәселелерді шешуді қамтамасыз етеді. Айта кету керек, бұл шешімдер "нақты" болуы керек. Егер теориялық міндет қойылса, онда оның нақты шешімі болуы керек, егер практикалық болса – іске асыруға дайын нақты нәтиже [5].

Қорыта келе, жобалақ оқыту әдісі оқу процесін оңтайландырумен қатар шығармашылық ойлауды, ақпарат алу, болжау, стандартты емес шешімдер қабылдау қабілетін дамытуды көздейді. Жоба әдісі әртүрлі салалардағы білімді органикалық түрде біріктіруге және жаңа идеяларды қалыптастыра отырып, оларды іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Жоғары сынып оқушылары жобалармен жұмыс істей отырып, ғылыми шығармашылық жұмыс әдістерін меңгереді, эксперименттер мен зерттеулерге қатысады, бұл оларға өзіне деген сенімділікті сезінуге, сәттіліктің қуанышын сезінуге мүмкіндік береді. Мұның бәрі білім беру тұжырымдамасының танымдық-дамытушылық және оқыту тәрбиелік және әлеуметтік-бейімделу функцияларына жауап береді. Мұғалімнің рөлі өзгереді. Бәрін білетін, сөзсіз тәлімгерден ол біртіндеп құзыретті әріптеске, ғылыми – зерттеу және жобаны әзірлеу бойынша аға серіктеске, білікті сарапшы-кеңесшіге, оқушылардың тапқырлығына және шығармашылық қиялына қарсы шыққан қызықты бастамалардың бастамашысына айналады. Мұндай рөлде әрекет ету оңай емес және оған мұқият дайындалу керек. Қазіргі мектеп көптеген мәселелердің қолайлы шешімдерін табу, анықтау, нақты тұжырымдау дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға арналған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. С. М. Бахишева Педагогикалық жобалау: теориясы мен технологиясы: Оқулық. - Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011.- 336 бет.
2. Қисымова Ә.Қ., Увалиева Т.Ж. Оқыту технологиялары. –Алматы. 2007, 204 б.
3. Вилейто, Т.В. Проблемные и творческие задания как способ формирования опыта творческой деятельности учащихся на современном уроке // География в школе. - 2009.- № 1.С. 43-45.
4. Николина, В.В. Метод проектов в географическом образовании // География в школе. 2013. № 6. С.37-43.
5. А.А. Везеничева, Т.А. Ефимовароль проектного метода и его использование на уроке географии[Электронды ресурс]: <https://elibrary.ru/item.asp?id=44466287>

ӘӨЖ: 373.1.02:372.8

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА КЕЙС-СТАДИ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

Альдекенова Анар Толыбаевна

e-mail: Anara_55@mail.ru

Л.Н. Гумилев ат. ЕҰУ-нің жаратылыстану ғылымдары факультетінің магистранты
Ғылыми жетекшісі - А. Е. Аяпбекова

Қазіргі таңда білім беру саласында берілген ақпаратты есте сақтау және оны қайта жаңғыртуға негізделген білім өзектілігін жоюда, негізгі міндет ақпаратты таба білу мен оны талдау, топпен жұмыс істеу, мәселені көре білу, идея тудыру – қалай оқу керектігін үйрету болып табылады. Ұстаз алдындағы өзекті мәселе де оқушының танымын арттырып, ғылыми-сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау керек. Географиядан білім беретін ұстаздарға да жоғары талап қойылады, бұл ұстаздардың мақсаты өздігінен білім ала алатын, ойлау қабілеті жоғары, өзінің көзқарасы бар, өзіндік пікірін ашық айтып, оны қорғай алатын, географиядан алған білімдерін тәжірибеде де қолдана алатын, ғылыми-сауатты тұлға тәрбиелеу. Бұл мақсатқа жету үшін педагог үнемі өзін-өзі жетілдіріп, сабақ берудің әдістерін түрлендіріп, жаңа технологияларды ұтымды пайдалана білуі керек. Осындай технологиялардың бірі Кейс технологиясы.

Кейс-стади әдісі білім саласында ХХ ғасырдың алғашқы онжылдығынан бастап қолданылып келеді, кейс әдісін нақты белгілі бір мәселені немесе оқиғаны талдау әдісі деп түсіндіруге болады. Әдісті алғаш рет Копленд өз еңбектерінде пайдаланып, оқытудың нақты жағдаяттар жинағын шығарып, кейс-стади амал-тәсілін қолдану жолдарын көрсеткен. Дәстүрлі технологиялармен салыстырғандағы Кейс технологиясының артықшылығы – кейстермен жұмыс баланы жаңа біліммен байытып, танымдық әрекетке деген қызығушылығын оятады, білімін жүйелеуге, шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді және білім беру үшін маңызды нақты жағдаяттарға негізделген теорияны оқыту, теорияны практикамен байланыстыру сияқты бірқатар мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Білім алушы өмірдегі мәселелерді дұрыс ойланып шешуге және оның бірнеше шешу жолын табуға дағдыланады.

Тәжірибеде қолданылатын кейстер түрлері өте көп, олар жағдаяттық кейс, ғылыми-зерттеу кейсі, іскерлік хат алмасу кейсі, практикалық кейс. Кейстерді талдауда шешім қабылдау үшін ақпаратты оқушының өзі табады. Шешім қабылдау үшін қолда бар ақпарат жеткіліксіз екені анық, сондықтан оқушы шешім қабылдауға қажетті ақпаратты жинап, талдауы керек. География сабағында кейс амал-тәсілінде басты назар оқушылардың ұсынылған тапсырманың сызба түрін пайдаланып өмірлік жағдаяттарды талдауы және осы